

Александар Михајловић¹, дипломирани правник
Влада Републике Србије
Републички секретаријат за јавне политике (Београд)
Србија

ВЕШТИЧАРЕЊЕ У ЛЕЧЕЊУ БОЛЕСТИ – РОДНИ ПРИСТУП ЈЕДНОМ ОБЛИКУ ПРЕТПОСТАВЉЕНОГ ЖЕНСКОГ ПОСТУПАЊА/РАДА

Апстракт: У раду, аутор се најпре осврће на почетак проглашења пандемије заразне болести COVID-19 од стране WHO, а затим и на проглашење епидемије заразне болести COVID-19 на територији наше земље. Циљ овог рада јесте указивање на појаве вештичарења жена у излечењу људи, и то од давнина до данас, у пандемији, при чему се надрилекарство и/или вештичарење мушкараца не поставља као проблемско питање научног оповргавања, већ често као изазивање симпатија у јавности јер озбиљност таквог приступа проистиче из бављења тим поступцима од стране мушкарца (лекара, биолога, историчара). У овом раду, анализом наслова и текстова преко интернета, као и обављеним интервјуом са лекаром о њеном размишљању лова на вештице током пандемије, настојаће се да се укаже како родни стереотипи код извесних самопроглашених занимања, чак и у области очувања физичког здравља опстају и расту у условима светске пандемије 21. века.

Кључне речи: пандемија, COVID-19, наука, вештице, лов, вулнерабилност

Увод

Дана 11. марта 2020. године Генерални директор WHO Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus прогласио је пандемију болести COVID-19 у свом обраћању медијима, реченицом:

Стога смо проценили да се COVID-19 може окарактерисати као пандемија. Пандемија није реч коју треба користити олако или немарно. То је реч која, ако се злоупотреби, може изазвати неразуман страх, или неоправдано прихватање да је борба завршена, што доводи до непотребне патње и смрти.²

¹ *aleksandarmihajlovic91@yahoo.com*; Aleksandar Mihajlović, Government of the Republic of Serbia, Public Policy Secretariat (Belgrade), Serbia

² "We have therefore made the assessment that COVID-19 can be characterized as a pandemic. Pandemic is not a word to use lightly or carelessly. It is a word that, if misused, can cause unreasonable

У Републици Србији, Министар здравља Златибор Лончар донео је Наредбу о проглашењу епидемије заразне болести COVID-19.³ Наредба је објављена и ступила је на снагу 19. марта 2020. године. У Наредби се наводи да се епидемија заразне болести COVID-19 проглашава епидемијом од већег епидемиолошког значаја за територију Србије након чега је држава донела читав низ подзаконских прописа, између осталог и оних који се непосредно односе на безбедан и здрав рад, као на пример Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад за спречавање појаве и ширења епидемије заразне болести.⁴

Први случај заразе потврђен је у петак 6. марта 2020. године, док је у недељу 15. марта проглашено ванредно стање⁵ (Одлука о проглашењу ванредног стања, 2020, чл. 1). Народна скупштина Републике Србије, на Другој седници за време ванредног стања, одржаној 6. маја 2020. године, донела је Одлуку о укидању ванредног стања.⁶ Одлука је ступила на снагу даном објављивања, 6. маја 2020. године (Одлука о укидању ванредног стања, 2020, чл.1).

У условима пандемије, постало је неопходно издвајање и заштита посебно вулнерабилних група становништва. Вулнерабилност се одређује као неповољност положаја у односу на друге, или маргинализовани положај у односу на друге, који у друштву заузимају појединци или групе људи. Према одређењу Светске здравствене организације, вулнерабилност (рањивост) је ниво на коме становништво, појединац или организација нису у стању да предвиде велике тешкоће, носе се са њима, пружају отпор томе и опораве се од њиховог утицаја. Сматра се да ту спадају: деца; бремените жене; старије особе; неухрањени људи; особе са ослабљеним имунитетом, које су у посебној опасности у време недаћа. Сиромаштво и његове уобичајене последице, као што су: недовољна исхрана, бескућништво, лоши услови становања, напуштеност, јесте основни узрок вулнерабилности. UNESCO као вулнерабилне групе издваја: на првом месту неписмене жене; затим, младе који нису укључени у систем школовања и који не поседују основну писменост; осуђена лица; избеглице, домородачко становништво.

У домаћем законодавству, посебно у области рада и запошљавања, као и у другим сегментима заштите људских права у складу са међународним прописима и документима ратификованих од стране наше земље, јасно се издвајају категорије становништва чија вулнерабилност није до краја отклоњена. С тврђом и убеђењем да је отклоњива, у поступку теоријских истраживања на

fear, or unjustified acceptance that the fight is over, leading to unnecessary suffering and death". WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11 March 2020. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, приступ 1. 9. 2021.

³ „Наредба о проглашењу епидемије заразне болести Covid 19”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 37, 2020.

⁴ „Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад за спречавање појаве и ширења епидемије заразне болести”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 94, 2020.

⁵ „Одлука о проглашењу ванредног стања”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 29, 2020.

⁶ „Одлука о укидању ванредног стања”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 65, 2020.

пољу друштвено-хуманистичког опредељења, уочавам као неопходно полазиште разоткривање извесних појава из прошлости, попут вештичарења, за које се претпоставља да су нестале, да су се односиле само на жене, и то чак као женско занимање код нас, као и у култури Запада. Овакво полазиште произилази из стандардног методолошког поступка у истраживању теме која је предмет мог докторског рада, на Правном факултету Универзитета у Нишу, с приступом економске анализе дискриминација у области рада и запошљавања.⁷

Проблемско промишљање овога текста проистекло је из намере аутора да обзнани сопствену потребу за повезивањем дилема изнедрених из односа науке и садржаја мас медија кроз родну перспективу једног заборављеног, а можда од обзнањивања ковида до данас изнова подигнутог вела веровања/неверовања у излечење средствима која је осмислила наука, или, пак, радије у нешто надреално, а опет природно, чиме се не би реметио ток природног физичког и менталног исцељења. Овај рад својим постављањем проблемског питања доминације веровања у природно или научно засновано исцељење од болести отвара перспективу разматрања извора, а не нуђења одговора. Стога је методолошки поступак примењен у овом раду квалитативан, без извођења општих закључака, али с потребом покретања дијалога.

Циљ овог рада јесте указивање на појаве о улози жена у споровођењу поступака надрилекарства у излечењу људи, и то од стране жена у Србији, при чему се надрилекарство и/или вештичарење мушкараца не поставља као проблемско питање научног оповргавања, већ често чак и као изазивање симпатија у јавности јер озбиљност таквог приступа проистиче из бављења тим поступцима од стране мушкараца (лекара, биолога, историчара). У општем еклектичком обиљу пласираних информација, путем различитих платформи, или уживо, родни приступ теми вештичарења, илити чудотворног излечења биљем и магијом, потпуно губи видљиви домен разликовања мушког и женског приступа овој теми, уз јасну дистинкцију: женско је магично, опасно, смртоносно, мушко – озбиљно, и што је важно, вредно је полемике. У томе је и циљ овог написа – истицање родне перспективе једног занимања и упослености у 21. веку, чини се давно заборављеног, а у ствари присутног – вештичарења, и поново стављеног у жижу пандемијских услова живота. У овом раду, анализом наслова и текстова преко интернета, настојаће се да се укаже како родни стереотипи код извесних самопроглашених занимања, чак и у области очувања физичког здравља опстају и расту условима светске пандемије.

⁷ А. Михајловић, „Наслеђе легислативе из прошлости о упослености жена у Србији”, *Пешчаник*, 21–22, Ниш 2021, 209.

Вештичарење као занимање

Промишљање и осмишљавање писања на теме социјалних, економских, историјских питања, или кристалисање сопствених дилема проистеклих из различитих садржаја, мењало је свој смисао током две године суживота са болешћу изазвану вирусом SARS-CoV-2.

Често цитирана Јоанидисова мисао да је „наука нешто најбоље што се догодило људима, али да је научно истраживање као пливање у океану по ноћи. Наука напредује по мраку”,⁸ поново добија свој пуни значај када одређени стицај друштвених околности (медицинских, ратних, техничких) добије глобалистички смисао.

Питања о значају науке, истицање важности друштвено-хуманистичких наука у склопу дигитализације, глобализације, напретка медицине и њихово посматрање из угла рода тешко да могу заинтересовати „обичног човека”. Овај термин употребио је З. Радовановић, пишући о науци и њеном значењу у свакодневном животу: „Обичног човека не интересују ова теоретска разматрања, јер није свестан колико утичу на његов свакодневни живот”.⁹

Данас, по окончању прве петине 21. века, сучељавајући се са нараслим колективним, дакле по човечанству планете Земље, нараслим страхом од светске пандемије и невољног ширења заразе, научне и стручне полемике везане за питање родне дискриминације, некада буду скрајнуте, или, чак проглашаване маргинализованим питањем, спрам опстанка. Но, чини се да је враћање на маргинализована питања, опет, *vice versa*, начин на који се нормалност свакодневног живљења управо и одржава, уз наду напретка. Општа добробит значи да свако има обавезу да допринесе њеном развоју у друштву, у интересу правде, и опстанка живота, као и у покушају изналажења решења социјалних питања у једној друштвеној заједници.

Нормалност, као прихватање ставова већине, улази у домен објашњења функционалистичког концепта, добро познатог у социологији. Полазећи од друштвеног поретка, односно друштвене структуре, заступници овог схватања друштвене појаве посматрају из глобалне перспективе друштвеног система.¹⁰

Поставља се питање формулисано дилемом да ли се пандемијски услови живота глобално могу посматрати као дисфункционална друштвена појава, или, пак као време за промену дискурса понашања човека. Разоткривање суживота полова, који је одређен родним улогама у борби свакодневног преживљавања, уз доминантно истицање информација о болести изазваној корона вирусом, као да изазове подсмех.

На постављени упит кључних речи *COVID-19* и *алијернајивно лечење* појавило се 86.000 резултата. С друге стране, на упит *вештичарење као женско занимање*, јавило се свега 1.060 погодака.

⁸ J. Joannidis, “Bio”. <https://profiles.stanford.edu/john-ioannidis>, приступ: 2. 5. 2022.

⁹ З. Радовановић, „Наука и блажено незнање”, *Политика*, 30. 8. 2021, 19.

¹⁰ S. Konstantinović Vilić, V. Nikolić-Ristanović i M. Kostić, *Kriminologija*, Niš 2012, 295.

У тексту под насловом: *Већина жена би се данас нашла у „ПРОБЛЕМУ“: Ово су били услови због којих би вас иројласили ВЕШТИЦОМ 1692. године*¹¹ наводи се неких петнаест услова који су били неопходни да буду испуњени, бар неки од њих да би женска особа у 17. веку била проглашена за вештицу. Сиромаштво, бескућништво, као и живот у богатству без покровитељства мушких чланова породице, мужа, брата, оца, наводе се као услови за спаљивање жене проглашене вештицом. Лечење биљем и познавање народне медицине издвајају се као посебни епитети спаљених жена. Наводи се пример судбине погубљења извесне Маргарет Џонс из 1648. само због тога што је упозоравала људе да ће и даље бити болесни, ако не буду спроводили прописане третмане.

*Последња вештица у Европи спаљена је у Србији*¹² гласи наслов на порталу NovaRS. Ауторка се позива „на легенду” по којој је последња вештица спаљена у Србији, и то почетком 19. века. Игром речи, поставља се питање да ли је спаљивање вештице последњи пут обављено у Србији у 19. веку или је последња вештица на тлу Европе „по легенди” спаљена у Србији у 19. веку, при чему је јасна конотација културолошке природе примитивизма средине у којој се то догодило. Ако би читалац/читатељка због тога одустао од даље анализе текста, пропустио би да сазна чињеницу да је Карађорђе у Казнителни законик из 1810. године унео одредбу која штити жене од сујеверног народа. „Ко би се усудио вештице тражити и убијати жене и мучити, како што су бивале овакве будалаштине, или у воду бацати, ко би ово учинио, овакву лудост за коју се Србљима бели свет који је престао да тера вештице смеје, за овакву будалаштину осуђујемо му: оно што би он учинио више реченим вештицама, њему да се учини”. У истом тексту описан је поступак Кнеза Милоша, када ауторка истиче да је кнез „наставио да се бори за здрав разум бранећи Србима да туку жене”. Прича се како је 1822. године заштитио извесну баба Христу из Божурње, у Крагујевачкој нахији, за коју су сељани говорили да је вештица и намеравали да је убију. Његова наредба је била да нико не сме да се усуди „да је и најмање додирне, а камоли да је и даље назива вештицом, јер она то није”.¹³ Кнез Милош, дајући упутства за писање закона у новоослобођеној Србији, јасно је наређивао, у виду заповести: „’Оћу, да се из закона изостави што год је излишно и опширно. ’Оћу, да се гради смисао и члан из закона по разуму, разговетно и јасно. ’Оћу, да се све стране речи сасвим изоставе, и нека се траже српске. ’Оћу, да се нове речи, најпре, опишу па онда употребе. ’Оћу, да се у законе метну примери, ради лакшег толковања. ’Оћу, да се тестамент (у закону) изради својски и разговетно, без празних чланова, како би

¹¹ Većina žena bi se danas našla u „PROBLEMU”: Ovo su bili uslovi zbog kojih bi vas proglasili VEŠTICOM 1692. godine, *Magazin Novosti / Istorijски zabavnik*, 16. januar 2022. u 11:00, <https://www.magazin.novosti.rs/sr/zanimljivosti/sudbine/vest/vecina-zena-bi-se-danas-nasla-u-problemu-ovo-su-bili-uslovi-zbog-kojih-bi-vas-proglasili-vesticom-1692-godine/1444583>, приступ 5. 5. 2022.

¹² A. Kalaba, „Poslednja veštica u Evropi spaljena je u Srbiji”, 15. 9. 2020. <https://nova.rs/magazin/lifestyle/poslednja-vestica-u-evropi-spaljena-je-u-srbiji/>, приступ 5. 5. 2022.

¹³ Исто.

се очували мир и слога међу наследницима. 'Оћу, да се из закона парнице лако не рађају'.¹⁴

У Речнику Матице српске из 2007. године могу се наћи различита објашњења за реч вештица. Једно од њих је да је то „способна, испрена, промућурна женска особа”.¹⁵ Истовремено, реч се доводи у везу са потрагом за особама које се баве врачањем, или „утицати на судбину и отклањати зло или болести, лечити мађијама, бајањем, чарати”.¹⁶ Дакле, вештице су читав спектар феномена. „Од мистичних, натприродних бића-чудовишта која краду децу и чине зло, преко жена које су се заиста бавиле враџбинама, до оних које су имале широко знање о медицини и лековитим биљкама (подвукао аутор), или су живеле слободно и изван традиционалних патријархалних друштвених норми, оптуживане за обожавање ђавола, до популарних вештица из литературе које лете на метлама са шиљатим црним шеширима, чуче око великих казана и кувају којекакве чаробне напитке, или заводе мушкарце својом моћном чаробном сексуалношћу”.¹⁷

С обзиром на то да је од 1945. године, с победом у Другом светском рату, идеологија марксизма постала доминанатна на тлу ФНРЈ, женско питање није било предмет посебног интересовања у научноистраживачкој пракси јер су и марксизам и феминизам имали исти циљ - еманципацију жена и њихово ослобађање од друштвеног ропства. Тиме су, у ствари, положај жена и борба против дискриминације постали илузорни, јер је марксистичка идеологија то подразумевала. Тако је и иронијом нечега што се подразумева и не доводи у питање, у ствари дошло до „губљења посебности женског питања”.¹⁸

Између осамдесетих и деведесетих година 20. века, на тлу бивше СФРЈ постојали су текстови који су из марксистичког и феминистичког угла врло јасно разоткривали однос јавне и приватне сфере жене и женског рада, у условима дефинисане идеолошке опредељености политике државе на марксистичкој идеологији. Лер-Софронић је написала: „Изопштење жене из јавног живота, живот везан за затупљућу рутинираност кућних послова, животне аспирације ограничене породицом и одржавањем и организовањем живота у њој, везаност жениног идентитета за власника (оца, брата, мужа), економска и психолошка зависност од патријархалних институција, индоктринација обичајима, религијом и хетерономним моралом — све су то били реални оквири женине егзистенције кроз дугу људску историју. Сви аспекти тога живота су мање или више деструктивно деловали на могућност изградње хуманог, општељудског идентитета жене.

¹⁴ Избор старих прописа, Република Србија, Влада, Управа за заједничке послове републичких органа, <https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-propisi.html>, приступ 6. 5. 2022.

¹⁵ *Речник српској језика*, Матица Српска, Нови Сад 2007, 144.

¹⁶ Исто, 169.

¹⁷ L. Đorđević, „Sve smo mi veštice”, *Odiseja*, 13. 4. 2020, <https://www.odiseja.rs/sve-smo-mi-vestice/>, приступ 6. 5. 2022.

¹⁸ K. Jorgić. „Pitanje ženske emancipacije između marksizma-lenjinizma i prakse KPJ”, *GENERO*, br. 22, 2018, 1–20. Retrieved on July 5, 2021; <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1451-2203/2018/1451-22031822001J.pdf>, приступ: 5. 7. 2021.

Прво, жена није била одговорна за властито биће, јер је према њој успостављан принципијелно патерналистички однос. Била је одговорна само за партикуларитете који су служили репродукцији патријархалног поретка. (За негу деце, за кућу, за верност и оданост господару.) Друго, жена није себе смела осећати као аутономну личност, јер је по дефиницији своје улоге била нечија, у служби некога, у функцији нечега изван ње саме — аутономност и доживљај себе као субјекта и актера била је најгора јерес, *вештичарење* (подвукао аутор).¹⁹ Дуже од три деценије касније, ауторка А. Калаба, у свом тексту закључује: „Нажалост, и данас у Србији 21. века има и оних који туку и муче жене – али и оних који верују у вештице”.²⁰

Живот у пандемији у 21. веку

На сајту Министарства здравља Републике Србије²¹ свакодневно се ажурирају бројчани и статистички подаци о болести COVID-19 код нас, у смислу: оболелих, хоспитализованих, тестираних, потврђено болесних, преминулих и др. Податке прикупља и обрађује Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”, у Београду. На дан 5. маја 2022. године регистровано је укупно преминулих у Србији 16.051 пацијент од ове заразне болести. Регистрован је и број укупно заражених, тестираних, хоспитализованих, као и сви релевантни подаци и информације из области медицинских наука везаних за ову болест.

Званични подаци о пандемији објављени преко медија, било штампаних, било дигиталних, неуједначеност пласирања вести, изношење ничим утемељених личних претпоставки, покретање полемика, мишљења, несугласица, често и

¹⁹ Даље, ауторка Лер-Софронић наставља: „Треће, није се смела одупирати партикуларизацији, већ, напротив, морала је да негује партикуларизацију, јер она је ‘пре свега мајка, домаћица, чуварица домаћег огњишта’, она која рађа и која сахрањује. Четврто, свест о ономе што жена јесте као човек и што би могла бити као ‘остварење целог човека’, била је систематски гушена, јер су се женине аспирације обликовале на врло ниском нивоу — постићи успех у животу најчешће је значило наћи себи место на коме ће се реализовати као био-физиолошки и емоционални стуб породице. Изградња жениног идентитета је имала за своје оквири принципијелни расцеп између приватне и јавне сфере што је само друштвени одраз расцепа тоталне људске праксе на партикуларитете (лично, емоционално//јавно, рационално), те је жена могла имати само партикуларно-приватне аспирације, реализацију у породичној улози. У оквиру тог раздора између приватног и јавног живота, који по себи представља алијенацију, идентитет како жене, тако и мушкарца, јавља се као својеврсна форма алијенације, живот без стварног тоталног људског смисла”. N. Ler-Sofronić, *Neofeminizam i socijalistička alternativa*, Beograd 1986, 47.

²⁰ A. Kalaba, *op. cit.*

²¹ „Корона вирус COVID-19”, Институт за јавно здравље „Милан Јовановић Батут”, <https://covid19.rs/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%B8-%D0%BE-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81%D1%83/>, приступ 6. 5. 2022.

уз употребу неприхватљивих речи у међусобној комуникацији, довело је до постављања питања о томе на који начин медијске лако доступне платформе уопште испуњавају своју сврху објективног, тачног, правовременог и непристрасног извештавања. Затим, наметање питања нове нормалности и враћања на нормалност у условима постојања пандемија додатно збуњују грађане и грађанке.

Лов на вештице означава „трагање, потеру за појединцима или групом људи с намером да се приведу правди, ухапсе, ликвидирају и сл. или прогон и хапшење политичких, идеолошких и сличних противника”.²² Има ли потребе за тим ловом? Одговор, написан у виду есеја, на постављено питање у интервјуу вођеном у више наврата, утицао је на укратко изложени теоријски концепт овога рада:

Да ли је, питам се, привилегија или невоља живети у два века? Рођена сам средином 20. века, а сада живим у 21. веку. Лекар сам 40 година, сретала сам се са различитим болестима, како баналним, тако и опасним, лечила пацијенте предано, савесно и у складу са медицинским достигнућима. Спадам у одређени проценат лекара који мисле да никада нису болесни, нити ће бити и који о својим здравственим проблемима размишљају и интелектуално их решавају, који никада нису уморни и доктори су свуда, на свом радном месту, на улици, у продавници, на плажи... Зашто? Зато што за сваку болест постоји научно објашњење и детектибилан узрок, свака болест има почетак, ток, лечење, побољшање или погоршање и крајњи исход, на који, нажалост, и најбољи међу нама не могу увек да утичу да буде повољан.

Тако је било у најдужем периоду моје лекарске праксе и мог живота.

Али, 21. век донео је интернет који има неспорни значај за рад и функционисање наше врсте, али...

Уместо знања, које је од најстаријих времена било моћ, стигла је тзв. информисаност која се претворила у неконтролисано ширење информација и дезинформација, површно тумачење чињеница и често наметање лажи.

Први на удару били су лекари, који „дају погрешне лекове и непотребне вакцине”. У ординацијама смо престали да лечимо и здравствено просвећујемо пацијенте, јер смо се исцрпљивали бесмисленим расправама са њима, јер на Google претраживачу не пише то што ми причамо...

А онда... стигао је COVID-19. Први пут сам се као лекар и човек сусрела са болешћу о којој нико ништа не зна, шта је изазива, каква је типична клиничка слика, како се поуздано дијагностикује, да ли болест има предвидив ток и чиме се лечи.

Појава вакцине против COVID-19 код мене је изазвала усхићење, поново сам била сигурна у моћ науке и величину научних достигнућа, али, нажалост, код половине становништва јаче су и даље предрасуде и незнање и погрешна лаичка уверења која су се испречила победи против пошаста.

После свега и даље се ипак више бојим за здравље и животе других људи него за себе, а највише се бојим незнања, које је тако велико и моћно да утиче на масу људи да постану неповерљиви према научном знању и да зазиру од оних који спасавају животе.

²² Речник српској језика, 169.

Нажалост, млади људи на којима почива будућност су најтврдокорнији у својим убеђењима јер се за разлику од старијих, у које и ја спадам, не ослањају на знање, него на мрежи доступним информацијама.

Статистички подаци показују да су старије особе разложније у доношењу одлука за своје здравље и да имају поверења у медицинску струку и лекаре, а по мом професионалном доживљају из свакодневне праксе, жене, нарочито мајке које доводе децу код мене, изузетно су посвећене здрављу своје деце и свом сопственом.

После тешке борбе за голи живот и дуготрајног опоравка који још траје, закључила сам да је планета Земља заправо мала и да нико није поштеђен последица пандемије, која, нажалост траје... Вирус није питао за боју коже, порекло, расу, пол... али, без обзира на глобалне размере пошести нису се сви становници планете успешно борили за живот сваког појединца јер материјални услови на различитим тачкама планете не да нису исти, него се не могу ни упоређивати. Предност развијених земаља у борби са COVID-19 није само у ресурсима здравства већ и у бољој здравственој просвећености становништва, одличној инфраструктури - путеви, болнице, мобилне јединице, чиме је и покривеност већег броја и доступност превентивне и куративне здравствене заштите била боља. Пандемију на својим леђима носе жене у целом свету, пре свега због професионалне опредељености за медицинске гране али и приватно као ћерке, сестре, супруге, мајке које мимо здравства брину о нези својих чланова породице. Поносна сам на све жене, своје колегинице које свакодневно воде бесконачну битку са пандемијом, али и своју земљу која је свим становницима и код нас и шире омогућила да добију вакцину против COVID-19 и то по избору.²³

Из овога, а и сличних усмених незасведочених казивања лекарки, инжињерки, радница у производњи, геронто домаћица, које су имале учесталији контакт са оболелима као и са старијима изнад 65 година који су имали забрану кретања током ванредног стања код нас, ретко, или никада не може се експлиците уочити реч дискриминација, у односу на њихово или туђе поступање према вулнерабилним групама, или, пак, у односу на њихов допринос и залагање у мерама опстанка током епидемије. Живљење у условима пандемије изазаване вирусом SARS-CoV-2 потиснуло је размишљања на тему родне дискриминације. Поновно покретање тог питања, из угла родно осетљивог дискурса, као да клатно промена вуче несразмерно на обе стране, чиме се визуелним доживљајем, а још више површним посматрањем дневних медијских извештаја, поновно ствара дилема, формулисана питањем: има ли потребе за „пачворк” приступом дискриминацији и мизогинији, у различитим сферама друштвеног живота?²⁴

²³ „Разговор са др Весном Обрадовић”, Ниш, Србија, 1–31. август 2021.

²⁴ Како наводи ауторка М. Благојевић пачворк представља технику ручног рада, чак занат, типично женски, у коме жене, употребом старих тканина, или парчади тих тканина стварају нове употребне предмете, чиме „обликују нову реалност која има естетску, финансијску, емотивну и употребну вредност”. М. Благојевић, „О пројекту: синергија пачворка”, у: *Мајирање мизогиније у Србији: дискурси и ираксе*, Београд 2002, 19–30.

Парафразирајући визију анкетиране лекарке о предности или невољи животног опкорачења два века, у родном смислу, који је објаснила из своје визије, видљив је страх, али мање од „невидљивог вируса”, а више од неверовања у медицину као науку. Иначе, лако је уочљив велики број написа који су доступни на интернету, у којима се јасно истиче један савремени, а сада можда и пост-модернистички предмет посматрања, а то је питање родне равноправности/неравноправности код нас. Да ли је вештичарење или надрилекарство опасно или не, у виду полемичког јавног дискурса постављања тог питања, непримереном навијачком употребом/злоупотребом медијског простора уопште се не дају јасни одговори. Сви ти написи охрабрују да је размишљање о родној перспективи, код нас, и те како ажурно, упркос „невидљивом непријатељу”. Међутим, „лов на вештице” нам није потребан, само поверење у научна сазнања, јер „наука није магични рог изобиља, већ само средство за трансформацију света у рукама људи”.

Литература

- Blagojević, Marina. „О пројекту: синергија раџворка”. У: *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse*. Београд 2002. 19–30.
- Михајловић, Александар. „Наслеђе легислативе из прошлости о упослености жена у Србији”. *Пешичаник*, 21–22, Ниш 2021. 208–219.
- Konstantinović Vilić, Slobodanka, Vesna Nikolić-Ristanović i Miomira Kostić. *Kriminologija*. Ниш 2012.
- Разговор са др Весном Обрадовић, Ниш, Србија, 30. 3. 2022.
- Речник српског језика*. Нови Сад 2007.
- „Наредба о проглашењу епидемије заразне болести Covid 19”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 37, 2020.
- „Одлука о проглашењу ванредног стања”. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 29.
- „Одлука о укидању ванредног стања”. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 65, 2020.
- „Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад за спречавање појаве и ширења епидемије заразне болести”. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 94, 2020.